

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 290 - תשפ"ז

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

האם בתי נופש חייבים במזווה?

'דאצ'ה רק למעלה'

בכל שנה חזר רבינו מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל ואמר דתמוה כיצד בכל שנה בימות הקיץ אנשים עוזבים את ביתם הטבעי, שיש להם בו כל מה שצריכים וטוב להם שם, ומחפשים לעצמם גלות בכל קצוות הארץ, ועוד משלמים ע"ז...

ושאלתי את מרן א"כ מדוע אנשים עושים כן? והשיב דאנשים מרגישים צורך לנסוע בגלל 'שכולם' נוסעים וא"ז באמת תמיד צורך אמיתי, והוסיף שהוא אף פעם לא נסע, וכששאלתי 'מה עם דאצ'ה?' חיך מרן והשיב 'דאצ'ה רק למעלה'!

בימי הקיץ יוצאים הרבה מעמך בית ישראל לנפש בתי נופש, צימרים, ובתי מלון, ובהרבה מקומות המזוזות הם פסולות בודאי, וכפי שאמר מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל על המזוזות הקטנות 'דרובן פסולות ומיעוטן אולי כשרות', ויש לדעת כיצד הם ניצלים מהדין הפסוק (ש"ע רפ"ו כ"ב) 'דהשוכר בית בארץ ישראל חייב במזווה מיד משום ישוב ארץ ישראל'.

והנה לגבי פונדק פסק השו"ע (שם) דאף בארץ ישראל אין חייבים במזווה אא"כ גרים שם שלושים יום שאז נהפך הדבר לקביעות, והוא מהגמ' מנחות (מ"ד ע"א), אך לא נתבאר היטב החילוק בין שוכר לפונדק, דברש"י שם כתב פונדק "שלנים בו עוברים ושבים", וצ"ב בגדר הדבר.

ובמועדים וזמנים (ח"ד סי' רפ"ז בהגהה) כתב "האמת אגיד שנבוכ אני טובא מהו שוכר ומהו גר בפונדק, ותמיד נדמה לי ששוכר היינו מי שיש לו קנין שכירות, משא"כ גר בפונדק אין לו קנין גמור כשוכר, וזהו החילוק בין שוכר לגר בפונדק דפטור, ששוכר קנינו אלים והוא כקנין הגוף לפירותיו, אבל שאלתי את מרן הגאון דבריסק זצ"ל ולא הסכים שזהו החילוק, ולדעתו בבית מלון תמיד פטורין, אבל לא הכריע אז להגדיר מהו שוכר וגדר גר בפונדק בדיוק, ואולי במלון או פונדק אין הדרך להשתקע זמן רב ולכן פטור עד שלושים יום ואין חיוב כשוכר, (הגאון רבי משה שטרנבוך שאל שאלה זו קמיה מרן הרב מבריסק כשהתארח במלון 'העצמאות' בנתניה שהיה שייך לחמיו רבי יעקב שכטר זצ"ל, והרב מבריסק היה במקום לרגל שמחת השבע ברכות לבנו הגאון רבי דוד זצ"ל).

והיינו שרצה הגר"מ שטרנבוך שליט"א לחלק בין אורח בפונדק לבין שוכר בדיני 'חושן משפט', דפונדק אין האורח שוכר את המקום אלא את השימוש, דיכול בעל הפונדק להעבירו ממקום למקום בתוך הפונדק, וכפי החוק הקבוע בכל בתי המלון בעולם שיכול בעל המלון להעביר את אורחיו מחדר לחדר, וכן אסור לאורח להוסיף מזרונים בתוך החדר ולכן פטור הוא ממזווה, משא"כ שוכר ששוכר את גוף המקום ויש לו קנין במקום.

והשיב לו מרן הרב מבריסק זצ"ל עפ"י השמועה 'דיש לי מספיק חששות בבית מלון ואל יוסיף מר אש על המדורה, אך לא זה החילוק', ואמנם בשו"ת שבט הלוי (חלק י') כתב חילוק זה, וכן בס' חובת הדר, ולפ"ז נמצא דיש חילוק בין בתי מלון לבתי נופש, דבבית מלון שאין לו קנין בגוף המקום אלא רק זכות שימוש יהיה פטור ממזווה, אך בצימר שיש לו קנין בגוף המקום ואין רשאים להעבירו ממקום למקום יהיה חייב במזווה, וכן השוכר דירת נופש או מחליף דירה לימים מועטים יהיה חייב במזווה.

ואמנם מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל במס' מזווה כתב דהחילוק הוא לא בחו"מ בסוג הבעלות אלא ביד בסוג הדיור, דפונדק הוא עראי ושוכר הוא קביעות, וכדי להבין הדברים יש לחקור מהו המודד של עראי בפונדק האם האופי של האורח או האופי של המקום, והיינו דיש להסתפק אם המודד לפונדק הוא האופי של האורח שהרי הוא לא בא להשתקע במקום בקביעות דיש לו דירה קבועה אחרת ששם מונחים כל חפציו ושם ביתו.

ולפי צד זה נמצא שכל סוגי בתי הנופש למיניהם יהיו פטורים מן המזווה, ואף השוכר דירה רגילה לנופש או מחליף דירה לזמן עם חבירו יפטור מן המזווה דאין הם נחשבים כביתו של האדם, ואמנם אדם השוכר בית ע"מ לגור בו אפי' ימים מועטים יהיה חייב במזווה כיון שעכ"פ זהו ביתו וא"ז משנה כלל מספר הימים.

אך אם המודד הוא המקום, דמקום המיועד לנופש כמו צימרים שאין שם מטבח ודברים בסיסים הנמצאים בכל בית פטור ממזוזה, א"כ יש חילוק בין בתי נופש מובהקים כמו צימרים ובתי מלון שפטורים ממזוזה, לבין שוכר בית רגיל לנופש שחייב במזוזה, ולמעשה כתב הגר"ח קניבסקי זצ"ל "מין החזו"א שנסע לצפת לשבועים קבע שם מזוזות חדשות והשאירם אח"כ שם".

ובתשובות והנהגות (ח"א סוס"י תרמ"א) העלה עצה להפקיר את הבית דבית של הפקר פטור ממזוזה, ומביא שמרן הרב מבריסק זצ"ל כשהיה דר בוילנא בזמן המלחמה היה לו ספק בכשרות המזוזות, ומשום כך הפקיר הזכות שיש לו בבית בפני שלושה, וכן אם אין לו בפני מי להפקיר יכול לעשות תנאי בשכירות שלא תהיה לו בעלות על המקום.

ואמנם יש לדון דדי בכך שיפקיר את הפתח שהרי בית בלא צורת הפתח וצורת הפתח בלא בית פטורים ממזוזה, וא"כ כדי להפטר מחיוב מזוזה סגי שיפקיר אחד מהם, והנה כל זה הוא רק לגבי שוכר אבל אורחים הבאים להתארח אצל בעה"ב אינם נחשבים אפילו כפונדקאים, ופטורים ממזוזה אף אם באים הם ליותר משלושים יום, כגון לאחר לידה שנמצאים לעיתים אצל ההורים תקופה ארוכה יותר משלושים יום, דחיוב המזוזה מוטל על בעל הבית (עי' חוט שני הל' מזוזה סי' רפ"ו סעי' כ"ג).

ולגבי בחורי ישיבות מסתפק הגר"נ קרליץ זצ"ל, דאפשר שפטורים ממזוזה אף לאחר שלושים יום משום דגרועים הם מפונדק דביד ראש הישיבה לסלקם, משא"כ בפונדק שאין ביד בעל הפונדק לסלק את אורחיו לאחר ששכרו את המקום, אך מדברי מרן החזו"א זצ"ל מוכח לא כן, דמטו בשם הגאון רבי יששכר מאיר זצ"ל שסיפר דהחזו"א אמר להרב מפוניבז' זצ"ל שכאשר הוא בא לקבוע מזוזה בחדרי הפנימיה בישיבה יברך על "קביעת מזוזה" ולא "לקבוע מזוזה" כיון שחיוב המזוזה בישיבה מוטל על הבחורים השוהים בה ושליח מברך רק 'על קביעת מזוזה', ושמעינן דנקט החזו"א דאף בחורי ישיבות מחמת קביעותם בישיבה מחויבים בקביעת מזוזה (עי' שער הציון שם אות קפ"ד).

מצא אבידה והעבירה לאחר ונעלמה על מי מוטל לשלם בעבורה?

בשמחה שהתקיימה באולם 'ארמונות חן' בב"ב מצא אחד המשתתפים שרשרת זהב יקרה, והסתובב בין הנוכחים ע"מ למצוא את בעלת האבידה, אך לא הצליח למוצאה, ולכן מסרה לאחד מבני המשפחה שימשיך בחיפושים במהלך החתונה, אך כשנמצאה בעלת האבידה התברר שבמהלך הריקודים נפלה השרשרת מכיסו של הקרוב ונעלמה, ועתה נפל ויכוח ביניהם מי נחשב 'לשומר אבידה' שחייב בגניבה ואבידה ומוטל עליו לשלם את דמי השרשרת?

והנה כל הדיון הוא רק אם ננקוט שאין פשיעה בנפילה שכזו, דאם פשיעה יש בדבר ודאי שחייב אותו קרוב לשלם בעבור אותה שרשרת, ושורש הנידון כאן הוא האם בשעה שמסר המוצא את האבידה לקרוב, נהפך הקרוב 'לשומר אבידה' ולכן חייב הוא לשלם בעבור האבידה, או דגם לאחר המסירה נשאר המוצא 'בעל האבידה', ואותו קרוב הוא רק שליח 'ושומר חנם' של המוצא כדי להשיב את האבידה, ומשום דשומר חנם פטור בגניבה ואבידה יתחייב המוצא (שדינו 'כשומר שכר') על השרשרת.

והנה בגדר חיוב 'שומר אבידה' נחלקו מרן הגאון רבי מאיר שמחה זצ"ל בעל ה'אור שמח' עם מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל, שהאור שמח ס"ל שחיוב 'שומר אבידה' הוא חיוב המתחדש כל רגע ורגע, דכיון שבכל רגע מחזיק הוא בידו 'אבידה' הרי הוא מתחייב מחדש בחיוב השבה להחזירה, ושונה מכל שומר דחיובו חל רק בשעת קבלת השמירה.

ומשום כך העלה 'האור שמח' שנמצא חילוק בין 'שומר אבידה' לשאר השומרים, דבשומר אבידה לא יהיה דין 'בעליו עמו', דפטור זה הוא דוקא אם בשעת קבלת השמירה הבעלים היה עמו, אך בשומר אבידה כיון שהחיוב מתחדש בכל רגע ורגע מה יהני שהבעלים יהיה עמו ברגע הראשון הרי הוא מתחייב בכל רגע ואז הבעלים כבר לא עמו, אך מרן הגר"ח מבריסק טען לעומתו שחיוב 'שומר אבידה' הוא חיוב שנוצר ברגע שהירים את האבידה והחיוב מתמשך למשך כל הזמן שהמציאה בידו, ומשום כך אמר שאף בזה יהיה פטור של 'בעליו עמו' דמספיק שהבעלים יהיה עמו בשעת יצירת החיוב ככל שומר (חידושי הגר"ח ב"מ סי' צ"ג).

ולפי"ז אפשר שנידונינו תלוי במחלוקת האחרונים, דאם נימא שזה חיוב שמתחדש כל רגע ורגע, א"כ כיון שכרגע נמסר החפץ ליד הקרוב החיוב מתחדש אצלו ונחשב אף הוא לשומר אבידה, אך לדעת הגר"ח שהוא חיוב אחד ארוך הנוצר בשעת המציאה, לא יחשב אותו קרוב לבעל האבידה שהרי בשעת האבידה חל חיוב ההשבה על המוצא בלבד.

אך נראה דודאי יחשב אותו קרוב 'לבעל האבידה', דברגע שמסר אותו מוצא לקרוב את השרשרת נמצא שיש בידו אבידה שבו תלוי שמירתה, והרי כל ישראל חייבים בהשבת אבידה ואין לך חיוב 'השבת אבידה' גדול מזה, ועוד דכיון שאם השני רק שומר חנם אין האבידה נשמרת כתורה וכמצוה, דחייבתו תורה כשומר שכר, א"כ נוצרת סיבה חדשה להשבה כדי שהאבדה תשמר כשומר שכר, וזה בכלל חיוב השבת אבידה, דמחויב כל יהודי בהצלת ממון חבירו מן ההפסד, ומשום כך חייב הוא לשלם את דמי השרשרת.